

Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού

Τόμ. 13 (2014)

Special Issue - Life Skills

**ΑΞΙΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΗ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΩΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΚΑΙ
ΠΡΩΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ**

*Μαρία Καραβίδα (Maria Karavida), Γεώργιος
Καδιγιαννόπουλος*

doi: [10.12681/icw.17932](https://doi.org/10.12681/icw.17932)

Copyright © 2018, Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά-Μη Εμπορική Χρήση 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραβίδα (Maria Karavida) Μ., & Καδιγιαννόπουλος Γ. (2014). ΑΞΙΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΗ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΩΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ. *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, 13, 153–163.
<https://doi.org/10.12681/icw.17932>

Καραβίδα Μαρία, Νηπιαγωγός, MSc στις Παιδαγωγικές Επιστήμες
Καδιγιαννόπουλος Γεώργιος, Καθηγητής Οικιακής Οικονομίας, Διδάκτορας ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου
Ιωαννίνων

ΑΞΙΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΗ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΩΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι έννοιες της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη έχουν εισέλθει δυναμικά στην εκπαίδευση στον ελλαδικό χώρο τις τελευταίες δεκαετίες, ενώ η διδασκαλία των κοινωνικών αξιών συνιστά διαχρονικό ζητούμενο των επιστημών της Αγωγής. Σκοπός της εργασίας είναι να αναδείξει, σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο, πώς η διαπολιτισμική εκπαίδευση και η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη δύνανται να λειτουργήσουν τόσο αυτόνομα, όσο και συνδυαστικά, στην προώθηση κοινωνικών αξιών στο παιδί της προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Μέσω της θεωρητικής και πρακτικής προσέγγισης συμπεραίνεται ότι υπάρχει η δυνατότητα αμφότερες να συμβάλλουν στην καλλιέργεια σημαντικών κοινωνικών αξιών. Υπό το πρίσμα αυτό αναλύονται δύο διδακτικοί σχεδιασμοί, μέσω των οποίων επιδιώκεται η εκμάθηση των κοινωνικών αξιών στους μαθητές της συγκεκριμένης ηλικίας.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις, κοινωνικές αξίες, διαπολιτισμική εκπαίδευση, εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη

THE UTILIZATION OF INTERCULTURAL EDUCATION AND EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE PROMOTION OF THE SOCIAL VALUES IN PRESCHOOL AND EARLY SCHOOL AGE

ABSTRACT

The concepts of Intercultural Education (IE) and Education for Sustainable Development (ESD) have been introduced into greek education during the last decades, while the teaching of the social values constitutes a perennial objective of the Educational Sciences. The aim of the present paper is to highlight, on a theoretical and practical level, the fact that IE and ESD can function, both autonomously and in combination, as a means of promoting the social values in the case of preschool and early school age children. In light of this goal, two teaching plans, aiming to impart the social values to students of the age in question, are analysed.

KEYWORDS

Alternative teaching approaches, social values, intercultural education, education for sustainable development

ΟΡΙΣΜΟΙ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Αναφορικά με τον όρο αξία έχει διατυπωθεί πληθώρα ορισμών. Ένας από τους πιο εύστοχους ορισμούς ορίζει ως αξία μια πεποίθηση που συνιστά ένα μονιμότερο, θεμελιώδη προσανατολισμό (ατόμων ή ομάδων) με βάση την οποία οι άνθρωποι καταλήγουν στην επιλογή τρόπων συμπεριφοράς και σκοπών ζωής (Γεωργόπουλος, 2006). Ειδικότερα, με τον όρο κοινωνικές αξίες περιγράφονται οι αξίες, με τις οποίες αξιολογούνται οι ανθρώπινες πράξεις και τα αποτελέσματά τους επηρεάζοντας ταυτόχρονα και τον τρόπο ζωής των κοινωνικών ομάδων (Straughan & Wrigley, 1980). Ορισμένες αξίες όπως: η αλληλεγγύη, οι ίσες ευκαιρίες, η ειρήνη, η αγάπη κά επιτυγχάνουν την προώθηση της κοινωνικής ευημερίας, της επικοινωνίας και του σεβασμού σε επίπεδο ατομικό, συλλογικό, αλλά και περιβάλλοντος (Γεωργόπουλος, 2006).

Ως προς τη διαπολιτισμική εκπαίδευση δεν υφίσταται ένας κοινά αποδεκτός ορισμός. Μια ευσύνοπτη προσέγγιση της έννοιας ορίζει ως διαπολιτισμική την εκπαίδευση που αποσκοπεί στην προετοιμασία ανεξάρτητων ανθρώπων για τη συμμετοχή τους σε μια δημοκρατική, πολυπολιτισμική κοινωνία που

χαρακτηρίζεται από την πολιτιστική, εθνική, γλωσσική και θρησκευτική διαφορά και ανισότητα (Batelaan & Van Hoof, 1996).

Εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη (στο εξής ΕΑΑ) καλείται το ολιστικό, διεπιστημονικό πλαίσιο που ενσωματώνει τις έννοιες της ανθρωπίνης, της κοινωνικής και της οικονομικής ανάπτυξης παράλληλα με τις περιβαλλοντικές ανησυχίες (Hopkins et al, 1996). Η ΕΑΑ υπερβαίνει την απλή μετάδοση γνώσεων και αποτελεί ουσιαστικό παράγοντα για την ανάπτυξη δεξιοτήτων, θετικών στάσεων, συμπεριφορών, αλλά και για την καλλιέργεια πανανθρώπινων αξιών.

Ως προσχολική ηλικία ορίζεται το χρονικό διάστημα από το τρίτο έως το έκτο έτος της ζωής ενός ανθρώπου. Η προσχολική ηλικία ξεκινά με την ολοκλήρωση της βρεφικής ηλικίας και ολοκληρώνεται με την είσοδο του παιδιού στο σχολείο, όταν πλέον αυτό δύναται να συμμετέχει σε συστηματική σχολική εργασία και μάθηση. Η πρώτη σχολική ηλικία έχει ως αφετηρία την είσοδο του παιδιού στο δημοτικό σχολείο και αναφέρεται σε μαθητές που φοιτούν αντίστοιχα στην Α΄ και Β΄ τάξη του (Παρασκευόπουλος, 1985).

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ

Η σχέση ανάμεσα στις αξίες και στην εκπαίδευση είναι σημαντική και τεκμηριωμένη. Το εκπαιδευτικό σύστημα, τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών, τα σχολικά εγχειρίδια και οι μέθοδοι διδασκαλίας οργανώνονται και λειτουργούν με τέτοιο τρόπο, ώστε να συνάδουν με τις αξίες της κάθε κοινωνίας (Βώρος, 1997). Παράλληλα, το εκπαιδευτικό σύστημα δύναται να συμβάλλει καθοριστικά στην αλλαγή των κοινωνικών αξιών και να λειτουργήσει εποικοδομητικά, προκειμένου να προωθηθούν αξίες, οι οποίες διαμορφώνονται από τις σύγχρονες κοινωνικές εξελίξεις. Η κατάλληλη αξιοποίηση των εκπαιδευτικών και διδακτικών παραμέτρων προσφέρεται για την ανάλυση, ανάπτυξη και προώθηση των κοινωνικών αξιών, καθώς και για την ενεργοποίηση και τη λειτουργική εφαρμογή τους στην καθημερινή ζωή του παιδιού.

Στη βάση όσων προαναφέρθηκαν, *«η εκπαίδευση για τις αξίες συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη ικανοτήτων για διερεύνηση και ανάλυση των κοινά παραδεκτών κοινωνικών αξιών και στερεοτύπων και ενθαρρύνει τη διασαφήνιση, την κριτική θεώρηση και αναθεώρηση των προσωπικών αξιών, στάσεων και συμπεριφορών των εκπαιδευομένων, οι οποίες αφορούν τις σχέσεις άτομο – κοινωνίας – περιβάλλοντος»* (Φλογαΐτη, 2011:218). Μέσω της εκπαίδευσης για τις αξίες ενισχύεται η ανάδειξη και συστηματοποίηση των κοινωνικών αξιών, οι οποίες ανταποκρινόμενες στις σύγχρονες κοινωνικές απαιτήσεις επιτρέπουν στους μαθητές να αναπτύσσουν ικανότητες αυτονομίας, αυτοαντίληψης, κριτικής σκέψης, διαλεκτικής ικανότητας και συνεργασίας.

Αναμφίβολα το σχολείο αναπαράγει την κυρίαρχη ιδεολογία, μεταβιβάζει αξίες και πρότυπα, τα οποία συνιστούν έκφραση της γενικότερης πολιτισμικής κρίσης (Φλογαΐτη, 2011). Οι εκπαιδευτικοί δύναται μέσω της διδασκαλίας συγκεκριμένων αξιών να εφοδιάσουν τους μαθητές ηθικά και διανοητικά, ώστε να παραμείνουν μέρος αυτών των προτύπων ή να συμμετέχουν ενεργά στον ανασχεδιασμό τους, καθώς με τη συμπεριφορά, τη στάση, τις απόψεις, τις ιδέες και τις πεποιθήσεις τους εκφράζουν αξίες που ασκούν άμεση ή έμμεση επίδραση στους μαθητές. Μολαταύτα, στο χώρο της εκπαίδευσης υφίσταται το δίλημμα αναφορικά με το αν πρέπει να διδάσκονται συγκεκριμένες αξίες και συμπεριφορές, αλλά και κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να ενθαρρύνουν τους μαθητές να υιοθετήσουν ορισμένες αξίες και σε ποιο βαθμό.

Απαραίτητη προϋπόθεση για τη μετάδοση αξιών αποτελεί η καθημερινή βίωση και η πρακτική εφαρμογή τους (Φύκαρης, 2010). Στην εκπαιδευτική διαδικασία αυτό συνεπάγεται ότι τον εκπαιδευτικό διέπει αντιστοιχία λόγων και πράξεων, ενώ τους μαθητές χαρακτηρίζει η ενεργή συμμετοχή σε εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις. Τέλος, στη διδασκαλία των αξιών είναι απαραίτητο να καθίσταται σαφές στους μαθητές για ποιο λόγο ορισμένες αξίες προωθούνται έναντι άλλων (Φλογαΐτη, 2011), ώστε να τεκμηριώνεται η σημασία των προωθούμενων αξιών σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο.

ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ ΣΤΗ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η αειφόρος ανάπτυξη και η διαπολιτισμική εκπαίδευση αποτελούν σχετικά νέες θεματικές περιοχές που βρίσκονται στο επίκεντρο του επιστημονικού ενδιαφέροντος κυρίως τις τελευταίες δεκαετίες. Ως εφαρμοσμένοι τομείς απαντούν λειτουργώντας παράλληλα, ο ένας από κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική σκοπιά και ο άλλος από πολιτισμική και εκπαιδευτική σε ποικίλες όψεις της σύγχρονης οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής κρίσης (Campos, 2012).

Συγκεκριμένα, η διαπολιτισμική εκπαίδευση επιδιώκει την καλλιέργεια νοοτροπιών, μέσω των αρχών και των παραδοχών της, που βελτιώνουν την ποιότητα ζωής του ανθρώπου και προσπαθούν να διασφαλίσουν την ισότητα, τη δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη, την ενσυναίσθηση, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ετερότητας, την ενεργό συμμετοχή, την κοινωνική ευθύνη, την αξιοκρατία, το διαπολιτισμικό σεβασμό και την εκπαίδευση εναντίον του εθνικιστικού τρόπου σκέψης (Essinger, 1990, Γκότοβος, 2002, Νικολάου, 2005). Οι παραπάνω αρχές και παραδοχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης αποτελούν κοινωνικές αξίες που υποβοηθούν την κοινωνική ολοκλήρωση και τη δημιουργία υπεύθυνων και ενεργών πολιτών.

Αντίστοιχα, η ΕΑΑ συνεισφέρει στη διαμόρφωση αξιών, κυρίως κοινωνικών, καθώς τα περιβαλλοντικά προβλήματα που βιώνει ο σύγχρονος άνθρωπος αποτελούν αντανάκλαση του πολιτισμικού συστήματος, των αξιών και του τρόπου ζωής του (Λιαράκου & Φλογαΐτη, 2007, Φλογαΐτη, 2011). Στην κατεύθυνση της εξασφάλισης ενός αειφόρου μέλλοντος συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση η υιοθέτηση αξιών που σχετίζονται άμεσα με την αειφορία όπως: η ειρήνη, ο σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα, οι ίσες ευκαιρίες, η (κοινωνική) ισότητα, η (κοινωνική) δικαιοσύνη, η δημοκρατία, η συμμετοχή, η συνεργασία, η αλληλεγγύη, η αποδοχή των λαών, η αποδοχή των διαφορετικών πολιτισμικών εκφράσεων και του κάθε πολίτη ατομικά, η ελευθερία στην έκφραση και στην πληροφόρηση, η ίση πρόσβαση στα αγαθά και η διατήρηση της φύσης (Δημητρίου, 2009). Από την πλευρά του ο Sterling (2001) θεωρεί ως κεντρικές αξίες της αειφορίας τη δημοκρατία, τη δικαιοσύνη, την επάρκεια, την υγεία και την ποικιλότητα, ενώ η Φλογαΐτη (2011) την αλληλεγγύη, την κοινωνική δικαιοσύνη, την οικολογική βιωσιμότητα, την αυτονομία, την υπευθυνότητα, την ανεκτικότητα και την ενσυναίσθηση.

Από τα παραπάνω συνάγεται ως συμπέρασμα η άμεση σύνδεση των κοινωνικών αξιών με τις επιδιώξεις της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και της ΕΑΑ. Επίσης, καθίσταται σαφές ότι η διαπολιτισμική εκπαίδευση και η ΕΑΑ, μολονότι αποτελούν ξεχωριστά γνωστικά αντικείμενα, δύναται να λειτουργήσουν συνδυαστικά, καθώς οι έννοιες που πραγματεύονται συχνά ταυτίζονται, αλληλεπικαλύπτονται ή διασταυρώνονται, καθώς τις συνδέει η αναγκαιότητα δημιουργίας μιας κοινής βάσης κοινωνικών αξιών στην κατεύθυνση της βελτίωσης της ποιότητας της ζωής και της εύρυθμης λειτουργίας του κοινωνικού συνόλου.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ: ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση και η ΕΑΑ χρησιμοποιούν διδακτικές προσεγγίσεις που εστιάζουν στα βιώματα και στις ανάγκες των μαθητών, στοχεύουν στη συνεργασία και στις ομαδικές δραστηριότητες, ενισχύουν τη διαθεματική μάθηση και αναπτύσσουν τις ενεργητικές διδακτικές τεχνικές, την έρευνα και τον αναστοχασμό. Αυτές οι διδακτικές προσεγγίσεις οικοδομούν την επικοινωνία μεταξύ των μαθητών σε επίπεδο τάξης, σχολείου και κοινότητας (Μάγος, 2005) και στην πλειονότητά τους θεωρούνται ως εναλλακτικές, ενώ ταυτόχρονα, στηρίζονται στις παιδαγωγικές αρχές και μεθόδους της «Νέας Αγωγής», χαρακτηριστικό της οποίας αποτελεί ο μαθητοκεντρισμός. Από την άλλη πλευρά, η

«Εκπαίδευση για τις αξίες» έχει αναπτύξει στρατηγικές διδασκαλίας, οι οποίες δύνανται να ενσωματωθούν στη μεθοδολογία που εφαρμόζεται στη διαπολιτισμική εκπαίδευση και στην ΕΑΑ.

Εναλλακτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις κατάλληλες για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση στη συγκεκριμένη ηλικία θεωρούνται: η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, το σχέδιο συνεργατικής έρευνας, το παιχνίδι ρόλων – η δραματοποίηση – το θεατρικό παιχνίδι, ο καταγιγισμός ιδεών, η συζήτηση σε ομάδες (Νικολάου, 2000, 2005).

Αντίστοιχα, εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις κατάλληλες για την ΕΑΑ αποτελούν: οι μέθοδοι μελέτης περιβαλλοντικών θεμάτων εκτός σχολικής αίθουσας (μελέτη πεδίου, περιβαλλοντικά μονοπάτια, παιχνίδια σε ανοικτό χώρο), οι μέθοδοι διασαφήνισης και ανάλυσης των αξιών και οι τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας στην εκπαίδευση αναφορικά με το περιβάλλον (Δημητρίου, 2009).

Οι προαναφερθείσες διδακτικές προσεγγίσεις δύνανται να συνδυαστούν με απώτερο στόχο τη δημιουργία ενός συντονισμένου και πιο αποτελεσματικού προγράμματος για την προώθηση των κοινωνικών αξιών στη μαθησιακή διαδικασία.

2^Ο ΜΕΡΟΣ: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΣΕ ΜΑΘΗΤΕΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΩΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Για την οργάνωση των δύο διδακτικών σχεδιασμών χρησιμοποιήθηκε το μοντέλο της εποικοδομητικής διδασκαλίας, το οποίο βρίσκει εφαρμογή στη διδακτική πράξη μέσω της συνεργατικής μάθησης, της εργασίας με μικρές ομάδες μαθητών και της βιωματικής προσέγγισης, ενώ παράλληλα, παρέχει στους μαθητές τη δυνατότητα να αποκτήσουν αυτονομία, υπευθυνότητα και να οξύνουν την κριτική τους ικανότητα (Φύκαρης, 2013). Η περιγραφή των διδακτικών σχεδιασμών βασίζεται στο μοντέλο των Driver και Oldham (1986).

1^ΟΣ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ: «ΣΚΥΤΑΛΟΔΡΟΜΙΑ ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗΣ»

Τάξη εφαρμογής: Μαθητές προσχολικής ηλικίας και μαθητές της Α΄ και Β΄ δημοτικού

Κοινωνικές αξίες που προωθούνται: αλληλεγγύη, ενσυναίσθηση, ισότητα, επικοινωνία, συνεργασία

Οργάνωση μαθητών: εργασία σε μικρές ομάδες

Χώρος διεξαγωγής δραστηριότητας: εξωτερικός χώρος

Χρονική διάρκεια: δύο διδακτικές ώρες

Μέσα - Υλικά: ανακυκλώσιμα υλικά (όπως: χαρτί, αλουμίνιο, αντικείμενα από πλαστικό, μπαταρίες), μικροί κάδοι ανακύκλωσης διαφορετικού χρώματος

Στόχοι: Ο διδακτικός σχεδιασμός έχει ως στόχο οι μαθητές:

- Να γνωρίσουν και να γίνουν κοινωνοί της σημασίας των αιφόρων μοντέλων κατανάλωσης αγαθών και υπηρεσιών
- Να εργαστούν σε μικτές ομάδες, ελλήνων και αλλοδαπών, αγοριών και κοριτσιών, ώστε να αναπτύξουν την επικοινωνία, τη συνεργασία, την αλληλεγγύη και την ισότητα στο πλαίσιο της ομάδας, αλλά και ατομικά
- Να γνωρίσουν ότι τα απορρίμματα αποτελούν το αποτέλεσμα των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, καθώς και τη σχέση που διέπει τις δικές τους καταναλωτικές συνήθειες με την παραγωγή απορριμμάτων
- Να πραγματοποιούν τις ατομικές τους επιλογές, αντιλαμβανόμενοι ταυτόχρονα, την ευθύνη για τις συνέπειες των πράξεων τους
- Να έρθουν σε επαφή με την αλληλεπίδραση που ενυπάρχει μεταξύ των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων και του περιβάλλοντος, καθώς και με τη σημασία τους για την πρόκληση αρνητικών αλλαγών όπως η ρύπανση

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΔΟΜΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Στη συγκεκριμένη διδακτική προσέγγιση επιδιώκεται να συνδυαστούν η διαδικασία της «μάθησης μέσα από τη δράση» με την αντίστοιχη της «τροποποίησης της συμπεριφοράς» και της «συμβάλλουσας εκπαίδευσης» υπό το πρίσμα της ΕΑΑ και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Η επιλογή αυτών των διδακτικών δυνατοτήτων έχει ως πυλώνα τη θέση ότι η ανάπτυξη της μάθησης επιτυγχάνεται σε μεγαλύτερο βαθμό, όταν έχει βιωματικό χαρακτήρα και αναδεικνύει τα προσωπικά συναισθήματα, ενώ ταυτόχρονα συνδυάζει τη δράση με την επαφή με τη φύση.

Περιγραφή διδακτικής διαδικασίας:

1^ο Επίπεδο: Προσδιορισμός και εισαγωγική προσέγγιση μαθησιακού περιεχομένου

Φάση 1: Προσανατολισμός

Αρχικά, χρησιμοποιείται ο διάλογος ως διδακτικό μέσο για την επεξεργασία της θεματικής ενότητας (*έλεγχος μαθησιακής ετοιμότητας*). Σκοπό της αποτελεί, παράλληλα με την ανάκληση γνώσεων, η κινητοποίηση της σκέψης τους (*εισαγωγή στο περιεχόμενο της μάθησης*).

Φάση 2: Ανάδειξη των ιδεών

Στη συνέχεια πραγματοποιείται προβολή ενός βίντεο μικρής χρονικής διάρκειας με εικόνες από το ανθρωπογενές και το φυσικό περιβάλλον, προκειμένου οι μαθητές να ενεργοποιηθούν, να προβληματιστούν, να εντοπίσουν περιβαλλοντικά προβλήματα και να διατυπώσουν τις απόψεις τους αναφορικά με τις μορφές ρύπανσης που οφείλονται σε ανθρώπινες δραστηριότητες (*μεταγνωστική στρατηγική της δημιουργίας νοητικών αναπαραστάσεων*). Σε αυτό το σημείο ζητείται από τους αλλοδαπούς μαθητές να αναφέρουν, εφόσον γνωρίζουν, αντίστοιχα ή άλλα περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η χώρα καταγωγής τους, ώστε να συμμετέχουν ενεργά στα πλαίσια της ομάδας, αλλά και να καλλιεργήσουν την ενσυναίσθηση ως προς τα ζητήματα του περιβάλλοντος σε παγκόσμιο επίπεδο.

2^ο Επίπεδο: Διαδικασία εμπάθυνας

Φάση 3: Αναδόμηση των ιδεών των μαθητών

Προβάλλοντας στους μαθητές εικόνες αντικειμένων, τα οποία χρησιμοποιούν στην καθημερινή ζωή, τους ζητείται να ονομάσουν τα υλικά από τα οποία είναι κατασκευασμένα, καθώς και να αναφέρουν και άλλα αντικείμενα που πιθανώς κατασκευάζονται από τα ίδια υλικά. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται σταδιακά, με τη βοήθεια της μαιευτικής μεθόδου, να οδηγηθούν στο συμπέρασμα ότι τα υλικά αυτά προέρχονται από τη φύση και καταλήγουν πάλι σε αυτή (*σύνδεση προηγούμενης με τη νέα γνώση*), ενώ ταυτόχρονα, έρχονται σε επαφή με τις έννοιες της ανακύκλωσης, της επαναχρησιμοποίησης και της οικονομίας (Δημοπούλου κ.ά, 2001).

Φάση 4: Εφαρμογή των ιδεών

Οι μαθητές μεταβαίνουν σε εξωτερικό χώρο, χωρίζονται σε μικτές ομάδες και τους παρέχονται οι απαραίτητες οδηγίες για την εφαρμογή του ομαδικού ή παιχνιδιού (*ενεργοποίηση των μαθητών και ανάπτυξη επικοινωνίας και συνεργασίας*). Σε κάθε ομάδα δίνεται ένα κουτί στο οποίο υπάρχουν διαφορετικά αντικείμενα με το σήμα ανακύκλωσης της κάθε ομάδας, ανακυκλώσιμα και μη. Απέναντι από κάθε ομάδα υπάρχουν τρεις κάδοι ανακύκλωσης διαφορετικού χρώματος. Κάθε χρώμα αντιστοιχεί σε ένα υλικό. Συγκεκριμένα, στο μπλε κάδο πρέπει να τοποθετείται μόνο χαρτί, στον πράσινο κάδο τα κουτάκια αλουμινίου και στον άσπρο τα αντικείμενα από πλαστικό. Ο εκπαιδευτικός δίνει το σήμα για την έναρξη της σκυταλοδρομίας και οι ομάδες πρέπει, σε καθορισμένο χρονικό διάστημα, να ξεχωρίσουν και να τοποθετήσουν στους σωστούς κάδους τα αντικείμενα από τα υλικά που ανακυκλώνονται (*καθοδηγούμενη διερεύνηση του περιεχομένου*). Στο τέλος, οι κάδοι ανοίγονται και για κάθε σωστά τοποθετημένο αντικείμενο οι ομάδες κερδίζουν ένα σήμα της ανακύκλωσης. Νικήτρια αναδεικνύεται η ομάδα που τοποθέτησε σωστά τα περισσότερα αντικείμενα στο μικρότερο χρονικό διάστημα.

3^ο Επίπεδο: Επίτευξη μαθησιακού αποτελέσματος

Φάση 5: Ανασκόπηση και αξιολόγηση

Μέσα από τη συμμετοχή τους στο συγκεκριμένο παιχνίδι, οι μαθητές αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον, μεταξύ τους και με τον εκπαιδευτικό, εκφράζουν συναισθήματα ή προβληματισμούς, αποκτούν εμπειρίες, κατανοούν και εκτιμούν το περιβάλλον ως προαπαιτούμενο για την ποιοτική διαβίωσή τους (*επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ των μαθητών*). Η δραστηριότητα ολοκληρώνεται με την εμπλοκή των μαθητών σε διάλογο, ο οποίος αποσκοπεί να διασαφηνίσουν τις έννοιες «ανάγκη» και «επιθυμία», ώστε να συνειδητοποιήσουν ότι η αλλαγή στις καταναλωτικές τους συνήθειες μπορεί να αποδειχτεί πολύτιμη για το περιβάλλον (*διερεύνηση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της επικοινωνίας, αλλά και του μαθησιακού αποτελέσματος*). Επίσης, πραγματοποιούνται συζητήσεις αναφορικά με το περιεχόμενο διάφορων φράσεων που λειτουργούν ως συνθήματα όπως, «όλοι μαζί μπορούμε», «ένα αντικείμενο, πολλές ζωές» κά για να συνειδητοποιήσουν ότι έχουν τη δυνατότητα να μεταβάλλουν τις στάσεις τους και να εδραιώσουν διαφορετικές συμπεριφορές (*συναισθηματική εμπλοκή*), ενώ συγχρόνως, ανταλλάσσουν απόψεις και για τον τρόπο λειτουργίας της ομάδας τους.

2^{ΟΣ} ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ: «ΒΙΒΛΙΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ»

Τάξη εφαρμογής: Μαθητές προσχολικής ηλικίας

Κοινωνικές αξίες που προωθούνται: αλληλεγγύη, ενσυναίσθηση, ισότητα, επικοινωνία, συνεργασία, σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ετερότητας

Οργάνωση μαθητών: εργασία σε μικρές ομάδες

Χώρος διεξαγωγής δραστηριότητας: εσωτερικός χώρος

Χρονική διάρκεια: δύο διδακτικές ώρες

Μέσα - Υλικά: τα παιδικά βιβλία «Ένα ψάρι που δεν ήξερε να κολυμπάει», «Ένα σκουλήκι με φτερά», «Ένας καλόκαρδος καρχαρίας» (Βαρβαρούση, 2002α, 2002β, 2002γ)

Στόχοι: Ο διδακτικός σχεδιασμός έχει ως στόχο οι μαθητές:

- Να αναπτύξουν κατά το δυνατόν ισχυρή αυτοαντίληψη, συναισθηματική σταθερότητα, κριτική και διαλεκτική ικανότητα, καθώς και θετική διάθεση για συνεργασία και αυτενέργεια
- Να δημιουργήσουν προϋποθέσεις αποδοχής της ετερότητας, ισότητας και αλληλεγγύης
- Να ανατρέψουν δομημένα στερεότυπα διαμορφώνοντας νέες στάσεις, αντιλήψεις και συμπεριφορές
- Να έρθουν σε επαφή με έννοιες που αφορούν στο βιοτικό και αβιοτικό περιβάλλον, καθώς και με τη σημασία τους για τον άνθρωπο

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΔΟΜΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Στο συγκεκριμένο διδακτικό σχεδιασμό γίνεται προσπάθεια να υιοθετήσουν αξίες της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και της ΕΑΑ μέσω μεθόδων της βιωματικής - επικοινωνιακής διδασκαλίας και καινοτόμων πρακτικών και παιχνιδιών. Συγκεκριμένα, πρόκειται για μεθόδους και δραστηριότητες, οι οποίες ευνοούν την αλληλεπίδραση και την επικοινωνία στις διαμαθητικές σχέσεις και στις σχέσεις ανάμεσα σε μαθητές και εκπαιδευτικούς, συνεισφέροντας παράλληλα, ώστε οι πολιτισμικά διαφορετικοί μαθητές να ενταχθούν ομαλά στη σχολική διαδικασία (Νικολάου, 2000).

Επιπλέον, πραγματοποιείται αξιοποίηση της λογοτεχνίας, ως εκπαιδευτικού εργαλείου για την καλλιέργεια διαπολιτισμικής συνείδησης, καθώς αυτή παρέχει τη δυνατότητα ανάπτυξης του αξιακού φάσματος των παιδιών και της διεύρυνσης της κριτικής τους ικανότητας, επιτυγχάνοντας μακροπρόθεσμα την εξέλιξή τους σε διαπολιτισμικούς κριτικούς αναγνώστες (Κατσίκη - Γκίβαλου, 2009). Σε κάθε περίπτωση η διήγηση ή ανάγνωση ιστοριών συνιστά μια προσφιλή δραστηριότητα ιδιαίτερα για τα μικρά παιδιά. Τα προηγούμενα σε συνδυασμό με το παιχνίδι συνεισφέρουν στην απόκτηση διαπολιτισμικής κατανόησης. Συγχρόνως, υφίσταται η δυνατότητα να οργανωθούν στη σχολική τάξη παιχνίδια ανταλλαγής εμπειριών και αμοιβαίας γνωριμίας, ώστε να αλληλοβοηθηθούν οι μικροί μαθητές και να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον ευνοϊκό, ήρεμο όπου όλοι είναι ίσοι αν και διαφορετικοί.

Περιγραφή διδακτικής διαδικασίας:

1^ο Επίπεδο: Προσδιορισμός και εισαγωγική προσέγγιση μαθησιακού περιεχομένου

Φάση 1: Προσανατολισμός

Αρχικά, πραγματοποιείται γνωριμία με τους μαθητές και ενημέρωσή τους αναφορικά με τη διδακτική δραστηριότητα που θα ακολουθήσει (*περιεχόμενο μάθησης*). Ο εκπαιδευτικός απευθύνεται στους μαθητές με ερωτήσεις (*έλεγχος μαθησιακής ετοιμότητας*), ενθαρρύνοντας τους να συμμετέχουν στο διάλογο.

Πιθανές ερωτήσεις:

- Μπορείτε να σκεφτείτε φράσεις ή πράξεις που κάνουν τους άλλους να αισθάνονται άσχημα;
- Μπορούμε να βοηθήσουμε κάποιον που αισθάνεται άσχημα για τον εαυτό του;
- Πώς θα ήταν αν ήμασταν όλοι ίδιοι;
- Οι άνθρωποι αισθανόμαστε πάντα το ίδιο;
- Οι άλλοι άνθρωποι καταλαβαίνουν πώς αισθανόμαστε;
- Έχετε αισθανθεί απογοητευμένοι; Πότε;
- Όταν αισθάνεστε άσχημα με τον εαυτό σας, τι μπορεί να σας βοηθήσει για να αισθανθείτε καλύτερα;

Φάση 2: Ανάδειξη των ιδεών

Η εικονογράφηση των βιβλίων και η γνωριμία με τους βασικούς ήρωες συνεισφέρουν στη δημιουργία νοητικών αναπαραστάσεων. Στη συνέχεια επεκτείνεται η συζήτηση σχετικά με το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι ήρωες των παιδικών βιβλίων και με ποιον τρόπο μπορούν αυτοί να βοηθηθούν. Μέσω της συζήτησης οι μαθητές διατυπώνουν τις απόψεις τους και προωθούνται οι αξίες της επικοινωνίας, της αλληλεγγύης, της ενσυναίσθησης και ενθαρρύνεται ο διάλογος.

2^ο Επίπεδο: Διαδικασία εμπάθουσης

Φάση 3: Εφαρμογή των ιδεών

Οι μαθητές συμμετέχουν σε οργανωμένα ομαδικά παιχνίδια. Με αυτόν τον τρόπο ενεργοποιείται η επικοινωνία και η συνεργασία.

Παιχνίδια:

- Είμαστε ίδιοι, αλλά και μοναδικοί
- Καθοδήγησέ με φίλε
- Το πουγκί με τις εκπλήξεις
- Εγώ και ο άλλος
- Μοιάζουμε και διαφέρουμε (Pentini, 2005, Κάντζου κ.ά, 2009)

3^ο Επίπεδο: Επίτευξη μαθησιακού αποτελέσματος

Φάση 5: Ανασκόπηση και αξιολόγηση

Οι μαθητές εκφράζουν τα συναισθήματα που βίωσαν με την εμπλοκή τους στη συγκεκριμένη δραστηριότητα, αλλά και τις πιθανές δυσκολίες που αντιμετώπισαν (*αξιολόγηση των τελικών μαθησιακών επιτεύξεων*). Ο εκπαιδευτικός, λειτουργώντας ως ισότιμο μέλος εκφράζει και διατυπώνει τις δικές του απόψεις και ιδέες. Ωστόσο, δεν παρεμβαίνει από την αρχή, βοηθώντας με αυτόν τον τρόπο τους μαθητές να αναπτύξουν την ατομική τους αντίληψη και κριτική ικανότητα. Τέλος, προωθείται η συζήτηση σε ομάδες και διατυπώνονται γενικά συμπεράσματα. Μέσω αυτής της διαδικασίας πραγματοποιείται αξιολόγηση της συμμετοχής των μελών των ομάδων, του βαθμού συνεργατικότητάς τους, αλλά και της ποιότητας της επικοινωνίας και του μαθησιακού αποτελέσματος (*διερεύνηση της ποιότητας, αλλά και της αποτελεσματικότητας της επικοινωνίας*).

ΕΛΕΓΧΟΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΩΝ

Για την πραγματοποίηση του ελέγχου της αποτελεσματικότητας των διδακτικών σχεδιασμών χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της συμμετοχικής έρευνας που ενδείκνυται για την κατανόηση και ερμηνεία αντίστοιχων καταστάσεων και είναι ταυτισμένη με την ποιοτική έρευνα (Δαουτόπουλος, 2005, Κυριαζή, 2009). Ειδικότερα, έγινε χρήση διαφόρων εργαλείων όπως: η άμεση - συμμετοχική

παρατήρηση, οι συνεντεύξεις πληροφορητών, οι εντοπισμένες ομαδικές συνεντεύξεις και η συμπλήρωση ερωτηματολογίου, καθώς σκοπός της έρευνας ήταν να ελεγχθεί κατά πόσο υπήρξε προώθηση των κοινωνικών αξιών στο παιδί της προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας μέσω των προτεινόμενων διδακτικών σχεδιασμών.

Ο διδακτικός σχεδιασμός «Σκυταλοδρομία ανακύκλωσης» υλοποιήθηκε πιλοτικά στα πλαίσια των προγραμμάτων του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Βελβεντού – Σιάτιστας από τον Οκτώβριο του 2012 έως τον Ιούνιο του 2013. Συνολικά συμμετείχαν 64 μαθητές προσχολικής ηλικίας και 63 μαθητές πρώτης σχολικής ηλικίας. Ο δεύτερος διδακτικός σχεδιασμός «Βιβλία στην τάξη και στην πράξη» εφαρμόστηκε στο νηπιαγωγείο Ποντοκόμης του νομού Κοζάνης κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2010 – 2011 και συμμετείχαν συνολικά 18 μαθητές προσχολικής ηλικίας. Το γεγονός ότι οι διδακτικοί σχεδιασμοί εφαρμόστηκαν σε μαθητές του ίδιου νομού συνιστά το σημαντικότερο περιορισμό της έρευνας, καθώς δεν μπορεί να υποστηριχθεί με ασφάλεια ότι αντίστοιχα αποτελέσματα θα παρατηρηθούν σε μαθητές της ίδιας βαθμίδας σε άλλες περιοχές του ελλαδικού χώρου.

Στο διδακτικό σχεδιασμό «Σκυταλοδρομία ανακύκλωσης» χρησιμοποιήθηκαν ποικίλα εργαλεία για τη μέτρηση των αλλαγών στους μαθητές. Αρχικά, διανεμήθηκε στους συνοδούς νηπιαγωγούς ή δασκάλους ερωτηματολόγιο με ερωτήματα σχετικά με το κατά πόσο οι μαθητές γνωρίζουν και εξωτερικεύουν με τη συμπεριφορά τους τις κοινωνικές αξίες που προβάλλει η ΕΑΑ και η διαπολιτισμική εκπαίδευση. Ανάλογο ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε από τους εκπαιδευτικούς μετά την ολοκλήρωση του διδακτικού σχεδιασμού για το εάν παρατήρησαν να εμφανίσαν οι μαθητές τους μεταβολές στη συμπεριφορά τους ως προς τις κοινωνικές αξίες που προβάλλει η ΕΑΑ και η διαπολιτισμική εκπαίδευση.

Ως προς τους μαθητές υπήρξε αρχικά μια διερευνητική ομαδική συνέντευξη ανά ομάδα μαθητών αναφορικά με τις υπό έρευνα κοινωνικές αξίες, στις οποίες ο εκπαιδευτικός κατέγραφε σχολαστικά τις απαντήσεις τους. Αντίστοιχη συνέντευξη πραγματοποιήθηκε μετά την ολοκλήρωση του διδακτικού σχεδιασμού. Σε όλη τη διάρκεια της εξέλιξης του διδακτικού σχεδιασμού ο παρατηρητής ως συμμετέχων εκπαιδευτικός του ΚΠΕ, κατέγραφε άμεσα τις μεταβολές στη συμπεριφορά των μαθητών ως προς τις προωθούμενες κοινωνικές αξίες, καθώς η ταχύτερη δυνατή καταγραφή της παρατήρησης βοηθά στην απόκτηση πιο έγκυρων αποτελεσμάτων (Δαουτόπουλος, 2005, Κυριαζή, 2009).

Στο διδακτικό σχεδιασμό «Βιβλία στην τάξη και στην πράξη» έγινε χρήση της άμεσης παρατήρησης των μαθητών από τον εκπαιδευτικό, καθώς και της ομαδικής συνέντευξης ανά ομάδα μαθητών, στην αρχή και στο τέλος του διδακτικού σχεδιασμού, προκειμένου να καταγραφούν οι μεταβολές στη συμπεριφορά τους. Επίσης, ο εκπαιδευτικός μετά την πάροδο ενός μήνα πραγματοποίησε προσπάθεια ανάκλησης των αντίστοιχων γνώσεων και καταγραφής των υφιστάμενων μεταβολών στη συμπεριφορά των μαθητών.

Συνοψίζοντας για τον έλεγχο της αποτελεσματικότητας των διδακτικών σχεδιασμών υιοθετήθηκε η μέθοδος της συμμετοχικής έρευνας που θεωρείται κατάλληλη για την κατανόηση και ερμηνεία αντίστοιχων καταστάσεων και χρησιμοποιήθηκαν εργαλεία όπως: η άμεση παρατήρηση, οι συνεντεύξεις πληροφορητών, οι εντοπισμένες ομαδικές συνεντεύξεις και η συμπλήρωση ερωτηματολογίου.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΩΝ

Οι διδακτικοί σχεδιασμοί που παρουσιάστηκαν παραπάνω είχαν ως κύρια στόχευση την ανάπτυξη και καλλιέργεια ορισμένων κοινωνικών αξιών που προωθούν η διαπολιτισμική εκπαίδευση και η ΕΑΑ. Συγκεκριμένα, μέσω των διαφόρων εργαλείων της συμμετοχικής έρευνας, παρατηρήθηκε ότι οι εφαρμοζόμενοι διδακτικοί σχεδιασμοί επιτυγχάνουν την προώθηση κοινωνικών αξιών όπως: η καλύτερη επικοινωνία, η αλληλεγγύη, η υπευθυνότητα, και η ισότητα. Συγχρόνως, μέσα από τη συλλογική δράση αναπτύσσεται στους μαθητές η ικανότητα της συνεργασίας, καλλιεργείται η αξία της οικολογικής βιωσιμότητας και τίθενται οι βάσεις για τη θεμελίωση της ενσυναίσθησης. Αντίστοιχα

αποτελέσματα κατέγραψαν έρευνες, σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο, στον ελλαδικό και μη, χώρο (Marouli, 2002, Νομικού, 2006, Γκανάτσιου & Γκόβαρης, 2005, Καρούντζου & Χαβρεδάκη, 2006, Καρούντζου, 2007, Παπάζογλου, 2008, Leo, 2010).

Σε σημαντικό βαθμό η επίτευξη των παραπάνω αποτελεσμάτων οφείλεται στην υιοθέτηση της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας, η οποία προάγει τις περισσότερες από τις παραπάνω αξίες της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης (Νικολάου, 2000, 2005), αλλά και της αειφόρου ανάπτυξης (Δημητρίου, 2009, Φλογαίτη, 2011). Σε κάθε περίπτωση η ομαδοσυνεργατική μάθηση ενισχύει τη μετάδοση και υιοθέτηση αξιών όπως: η ισότητα, η αλληλεγγύη, η συνεργασία, η υπευθυνότητα, η ενσυναίσθηση κá (Ματσαγγούρας, 2008). Παράλληλα με την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία σημαντικό ρόλο στην εμφάνιση αυτών των αποτελεσμάτων συνετέλεσε η επιτυχημένη επιλογή των δραστηριοτήτων που θα πραγματοποιούσαν οι μαθητές, οι οποίες συνδέονταν άμεσα με τη θεματική και τις κοινωνικές αξίες της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και της ΕΑΑ.

Συμπερασματικά μπορεί να υποστηριχθεί ότι η εφαρμογή των διδακτικών σχεδιασμών κατάφερε να επιτύχει την ανάπτυξη ορισμένων κοινωνικών αξιών στους μαθητές που συνδέονται άρρηκτα με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και την ΕΑΑ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Από τη συνολική θεώρηση του θεωρητικού μέρους συνάγεται ως συμπέρασμα ότι οι κοινωνικές αξίες ταυτίζονται ή διασταυρώνονται σε σημαντικό βαθμό με τις αντίστοιχες της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και της ΕΑΑ.

Αναγκαία προϋπόθεση για την προώθηση των κοινωνικών αξιών στη διδακτική διαδικασία αποτελεί η διάχυση των εννοιών της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και της ΕΑΑ σε όλο το εύρος των γνωστικών αντικειμένων του προγράμματος σπουδών για την προσχολική ηλικία και πρώτη σχολική ηλικία. Σε αυτήν την κατεύθυνση προσφέρεται μια σειρά εναλλακτικών διδακτικών δυνατοτήτων, τις οποίες καλείται ο εκπαιδευτικός να επιλέξει και να αξιοποιήσει κατά τη διδακτική διαδικασία, με απώτερο στόχο τη δημιουργία μιας βάσης αξιών για την ανάπτυξη διαπολιτισμικής κατανόησης και φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς.

Οι παραπάνω διαφοροποιημένου χαρακτήρα διδακτικοί σχεδιασμοί επιδίωξαν και πέτυχαν ως έναν ικανοποιητικό βαθμό, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της συμμετοχικής έρευνας, την ανάπτυξη και καλλιέργεια ορισμένων κοινωνικών αξιών. Αυτή η διαπίστωση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η εφαρμογή των συγκεκριμένων διδακτικών σχεδιασμών μπορεί να γενικευτεί δημιουργώντας τις απαραίτητες προϋποθέσεις για τη διάχυση, κατανόηση και αξιοποίηση των κοινωνικών αξιών από τους εμπλεκόμενους μαθητές στο μέλλον, μέσω της δυναμικής που αναδύεται από τις εκπαιδευτικές δυνατότητες της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και της ΕΑΑ, με τις ανάλογες κάθε φορά προσαρμογές, βελτιώσεις και τους αντίστοιχους μετασχηματισμούς.

Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση ανακύπτει το ζήτημα της επιμόρφωσης και της περαιτέρω ενημέρωσης των εκπαιδευτικών σε θέματα αναγνώρισης των κοινωνικών αξιών και αποδοτικότερης επεξεργασίας τους, καθώς και σε ζητήματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και ΕΑΑ. Καθίσταται, επομένως, αδήριτη ανάγκη η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε αντίστοιχα ζητήματα, προκειμένου να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες αξιοποίησης και προώθησης των κοινωνικών αξιών και των αξιών της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και της ΕΑΑ, με απώτερο σκοπό να μην τις αντιμετωπίζουν εμπειρικά, αλλά με συγκεκριμένες επιστημονικές πρακτικές που στηρίζονται σε σύγχρονες προσεγγίσεις για την εκπαίδευση των αξιών.

Αναμφίβολα σημαντικά θα μπορούσε να συνεισφέρει και η αναθεώρηση των αναλυτικών προγραμμάτων στην κατεύθυνση της προώθησης κοινωνικών αξιών, τόσο αυτόνομα, όσο και μέσω δραστηριοτήτων που εμπλέκονται η διαπολιτισμική εκπαίδευση και η ΕΑΑ.

Ανακεφαλαιώνοντας μπορεί να συμπεράνει κανείς ότι υφίστανται σημαντικές εκπαιδευτικές δυνατότητες για την προώθηση των κοινωνικών αξιών που συνδέονται με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και την ΕΑΑ. Απαραίτητη προϋπόθεση για να συμβεί αυτό αποτελεί η επιλογή των κατάλληλων διδακτικών σχεδιασμών για τους μαθητές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Batelaan, P., & Van Hoof, C. (1996). Cooperative learning in intercultural education. *European Journal of Intercultural Studies*, 7 (3), 5-16.

Campos, H. G. (2012). Sustainability and interculturalism. Complementarities relevant to intercultural universities in Mexico and Latin America. *IAIE International Conference 2012*, 1–14.

Driver, R., & Oldham, V. (1986). A constructivist approach to curriculum development in science. *Studies in Science Education*, 13, 105–122.

Essinger, H. (1990). Interkultureller Erziehung in multiethnischen Gesellschaften. *Die Bruecke*, 52, 22 - 31.

Hopkins, C., Damlamiam, J., & Lopez Ospina, G. (1996). Evolving towards Education for Sustainable Development: An International Perspective. *Nature and Resources*, 32 (3), 2-11.

Leo, J. (2010). *Reorienting Teacher Education to address Sustainable Development: guidelines and tools education for intercultural understanding*. Bangkok: Unesco, 1-72.

Marouli, C. (2002). Multicultural Environmental Education: Theory and Practice. *Canadian Journal of Environmental Education*, 7 (1), 26-42.

Pentini, A. (2005). *Διαπολιτισμικό Εργαστήριο Υποδοχή, Επικοινωνία και Αλληλεπίδραση σε Πολυπολιτισμικό Εκπαιδευτικό Περιβάλλον*. Αθήνα: Ατραπός.

Sterling, S. (2001). *Sustainable Education, Re – visioning Learning and Change*. Toudes Britain: Green Books.

Straughan, R., & Wrigley, J. (1980). *Values and evaluation in education*. London: Harper & Row.

Βαρβαρούση, Λ. (2002α). *Ένα ψάρι που δεν ήξερε να κολυμπάει*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Βαρβαρούση, Λ. (2002β). *Ένα σκουλήκι με φτερά*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Βαρβαρούση, Λ. (2002γ). *Ένας καλόκαρδος καρχαρίας*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Βώρος, Φ. (1997). *Η Φιλοσοφία της εκπαίδευσης*. Αθήνα: Εκπαιδευτικός Σύνδεσμος.

Γεωργόπουλος, Α. (2006). *Περιβαλλοντική Ηθική*. Αθήνα: Gutenberg.

Γκανάτσιου, Π., & Γκόβαρης, Χ. (2005). Διαπολιτισμική εκπαίδευση και παιδεία για την αειφορία. Στο: *1^ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*, Ισθμός Κορίνθου, 23-25 Σεπτεμβρίου, 91-96.

Γκότοβος, Α. (2002). *Εκπαίδευση και ετερότητα. Ζητήματα Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Δαουτόπουλος, Γ. (2005). *Μεθοδολογία κοινωνικών ερευνών*. Θεσσαλονίκη: Ζυγός.

Δημητρίου, Α. (2009). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Περιβάλλον, Αειφορία. Θεωρητικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

- Δημοπούλου, Μ., Ζόμπολας, Γ., Μπαμπίλα, Ε., & Χατζημιχαήλ, Μ. (2001). *Περιβαλλοντική Αγωγή για μικρά παιδιά*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.
- Κάντζου, Ν., Δαμηλάκη, Ρ., Λαμπρινέα, Ζ., & Κανελλόπουλος, Γ. (2009). *Ο κήπος των Συναισθημάτων*. Αθήνα: Δίπτυχο.
- Καρούντζου, Γ. (2007). Εκπαίδευση για βιώσιμη ανάπτυξη. Περιβαλλοντική εκπαίδευση και διαπολιτισμική αγωγή. Παιδαγωγικές προσεγγίσεις με κοινά χαρακτηριστικά. Στο: 3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αθήνα, 9-11 Νοεμβρίου 2007, 1-6.
- Καρούντζου, Γ., & Χαβρεδάκη, Α. (2006). Περιβαλλοντική εκπαίδευση και διαπολιτισμική εκπαίδευση. Παιδαγωγικές προσεγγίσεις με κοινά χαρακτηριστικά. Στο: 2^ο Συνέδριο Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αθήνα, 15-17 Δεκεμβρίου 2006, 321-326.
- Κατσίκη – Γκίβαλου, Α. (2009). Πρόλογος, Στο: Γ. Παπαδάτος (επίμ.), *Παιδικό βιβλίο και φιλαναγνωσία* (σσ. 17-18). Αθήνα: Πατάκης.
- Κυριαζή, Ν. (2009). *Η κοινωνιολογική έρευνα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Λιαράκου, Γ., & Φλογαΐτη, Ε. (2007). *Από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη*. Αθήνα: Νήσος.
- Μάγος, Κ. (2005). «Από τους πλανήτες στη γειτονιά μας». Όταν η περιβαλλοντική συναντά τη διαπολιτισμική εκπαίδευση μέσα σ' ένα σχέδιο εργασίας. Στο: Α. Γεωργόπουλος (επιμ.), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Ο νέος πολιτισμός που αναδύεται* (σσ. 171-188). Αθήνα: Gutenberg.
- Ματσαγγούρας, Η. (2008). *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Νικολάου, Γ. (2000). *Ένταξη και εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο δημοτικό σχολείο. Από την «ομοιογένεια» στην πολυπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Νικολάου, Γ. (2005). *Διαπολιτισμική Διδακτική. Το νέο περιβάλλον. Βασικές αρχές*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Νομικού, Χ. (2006). Επίδραση προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε πολυπολιτισμική τάξη. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 11, 125-134.
- Παπάζογλου, Ι. (2008). Η διαπολιτισμική εκπαίδευση στο δημοτικό σχολείο. *Επιστημονικό Βήμα*, 9, 81-89.
- Παρασκευόπουλος, Ι. (1985). *Εξελικτική Ψυχολογία*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Φλογαΐτη, Ε. (2011). *Εκπαίδευση για το περιβάλλον και την Αειφορία*. Αθήνα: Πεδίο.
- Φύκαρης, Ι. (2010). *Σύγχρονες διαστάσεις του διδακτικού έργου και ρόλου του εκπαιδευτικού*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης.
- Φύκαρης, Ι. (2013). Η νοηματοδότηση της διαφοροποίησης στη διδακτική πράξη: παρουσίαση διδακτικών σχεδιασμών για μαθητές πρώτης σχολικής ηλικίας. Στο Σ. Παντελιάδου & Δ. Φιλιππάτου (επιμ.), *Διαφοροποιημένη Διδασκαλία* (σσ. 225-244). Αθήνα: Πεδίο.

Στοιχεία επικοινωνίας:

Μαρία Καραβίδα, katrappouli@yahoo.gr

Γεώργιος Καδιγιαννόπουλος, gkadig@yahoo.gr